

SOKRATES'İN MAIEUTİKÊ (BİLGİ DOĞURTMA) YÖNTEMİ VE TÜRK-İSLAM DÜNYASINDAKİ ETKİSİ

Prof. Dr. İsmail YAKIT*

Özet

Sokrates M.Ö. 469-399 yılları arasında yaşamış Antikçağ'ın en önemli filozoflarından biridir. Felsefesini yazmamış ama yaşamış bir kişidir. Onun fikirleri, sözleri ve tartışmaları öğrencisi Platon tarafından kaleme alınmıştır. Sokrates kendine has geliştirdiği ve adına "maieutikê" dediği bir yöntem kullanır. Bu bir nevi sorgulama veya problemin cevabını sorularla muhataba buldurma yöntemidir. Bunun üç aşaması vardır:

1. Sorunun muhatabının bilgisini ölçer. Kendi mantığını kullanır.
2. Muhatabın cehaletiyle alay eder ki bilgisiyile gururlanmasın (sokratik ironi)
3. Yeni fikirler doğurtur.

Sokrat'ın bu yöntemi Türk-İslam dünyasında da etkili olmuştur. Mesela ünlü Yusuf has Hacıp, eseri Kutadgubilig'i bu yöntemle kaleme almıştır.

Bildirimizde konuyla ilgili daha detaylı bilgiler verilecektir.

Anahtar kelimeler: Sokrates, maieutik metod, Yusuf Has Hacıp, Kutadgubilig

SOCRATES' MAIEUTICS METHOD AND ITS INFLUENCE ON TURKISH - ISLAMIC WORLD

Abstract

Socrates, who lived between 469-399 BC, is one of the most important philosophers of the Ancient Age. He did not write his philosophy but he lived it. His ideas, sayings and arguments were written by his student, Plato. Socrates used a method which was developed by him and named "maieutics". It is a kind of questioning method in which the person being questioned is made to find the answer. It has three steps:

1. It evaluates the knowledge of the person being questioned. It makes that person use his own logic.
2. It mocks that person's ignorance in order to prevent him being proud of his knowledge.
3. It makes the person come up with new ideas.

This method of Socrates also influenced Turkish - Islamic world. For instance, Yusuf Has Hacıp wrote his *Kutadgubilig* with this method.

More detailed information will be given in the paper.

Key Words: Socrates, Maieutics method, Yusuf Has Hacıp, Kutadgubilig

* Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü, Antalya/Türkiye, ismailyakit@gmail.com

Sokrates Kimdir

M.Ö. 469 yılında Atina'nın güneyinde Alopeke kasabasında doğmuş, babası taşları yontarak şekil veren helkeltraş Sophroniskos olup, annesi ebelik yapan Phenarete'dir. Antikçağ'ın meşhur 7 bilgesinden biri olan Solon'un neslinden geldiği söylenir. Ksanthippi isimli bir hanımla evli olup üç çocuğu vardır. İsmi her ne kadar literatürde Sokrates diye belirtilse de Sokrat olarak daha yaygın bir şekilde teleffuz edilmektedir. Askerlik mesleğini seçmiş ve M.Ö. Atinalılarla Persler arasında vuku bulan Peleponnes savaşlarına katılmış on yıl süreyle de savaşmıştır. Basık burunlu, patlak gözlü ve göbekli bir görünümü olduğunu belirten kaynaklar onun fiziki yapısının çirkinliğine karşı, hiç kızmayan, alçak gönüllü, sabırlı ve insanlara iyi davranarak onlara bilmediklerini öğretmek gibi güzel hasletleri olduğundan bahseder.

Antikçağ düşünce tarihi Sokrat'ı milat olarak alır. Sokrat öncesi felsefeye "pre-sokratik" (Sokrat öncesi), Sokrat sonrası felsefeye de "post-sokratik" (Sokrat sonrası), adı verilir. Sokrat öncesi filozoflar doğa felsefesiyle meşguldüler. Evrenin yapısı, ilk madde, arke, varlık nasıl meydana geldi vb. problemlerle meşguldüler. Sokrat felsefenin konusunu "insan" yaptı ve onun mutluluğu ile uğraştı. Bu sebepten dolayı Sokrat'a filozoflar "felsefeyi gökten yere indiren adam" diye bahsederler.

Sokrates'in felsefesi bir ahlak ve bir yaşam felsefesidir. Her ne kadar ahlak kuralları sunmasa da ileride göreceğimiz sorgulama yöntemi ile kişiyi dar kalıplar içinde yaşamaktan çıkarıp onu sorgulayan aydınlanmacı bir yaşam felsefesi sunar. Onun insan ve ahlak felsefesinin temeli iki ana esasa oturur. 1- Fazilet yani erdem bir bilgidir 2- Bütün kötülüklerin anası cehalettir. Yani kimse bilerek kötülük yapmaz.

Sokrat insanların fiziki yapılarını değiştiremeyiz ama onların ruhlarını, karakterlerini, davranışlarını, huylarını değiştirebiliriz. Bunu eğitimle sağlarız. İnsan ruhunda gizli bulunan ahlaki yargıları ortaya çıkararak sağlarız kanaatindedir.

Sokrat'a göre erdemin varlığı üstün bir düzenin varlığının ifadesidir. Eğer bu âlemde üstün bir düzen olmasaydı, gerçek bilgi de mevcut olmazdı. Âlemdeki bu üstün düzen, iyiliksever bir Tanrı'nın varlığı ile açıklanabilir (Tanrı inancı). Bu üstün kuvvet, bu âlemdeki ilahi düzeni gerçekleştirir. Bu düzenin esasını da ölümsüz olan insan ruhlarının gelecekteki hayatı meydana getirir (ahiret inancı). Bu düşünceleriyle Sokrat'ı İslam dünyasında "*Her kavme kendi içinden peygamberler gönderdik*" (Nahl, 16/32) ayetine dayanarak, Greklere gönderilmiş bir peygamber olabileceğini ileri sürenler de olmuştur.

Sokrat'a göre bütün bilgiler insanın ruhunda vardır. Berrak ve uyanık halde değil, örtülü ve uyur haldedirler. Eğitimle insanın ruhunda var olan bu bilgilerin örtüleri kaldırılır, uyandırılır. Bunu insan sorularla, düşünceyle, araştırma deney ve gözlemlerle vb. kısaca eğitimle gerçekleştirir. Yoksa insana daha önce ruhunda olmayan bir şey öğretilemez. Öğretime soru sorarak başlanır. Sorularla insan hiç bilmediğini sandığı bilgileri öğrenebilir. Platon'un diyaloglarına göre, Sokrates hiçbir şey bilmeyen cahil bir köleye bir geometri problemi çözdürmüştür.

Mutluluk eğitim ve öğretimle öğrenilebilir. Ruhtaki bu konudaki bilgiler uyandırılabilir. Ona göre hiç kimse bilerek kötülük işlemez. Hiç kimse doğuştan kötü değildir. İnsan eğitimle iyi veya kötü olur. Sokrat'a göre mutluluk tanımı bugün bile ahlak felsefesinde geçerli olan tanımdır. "*Mutluluk, kişinin kendi kendine uyumlu olmasıdır.*" Sokrat'a göre bilgi ve erdem özdeştir. Bilgiye sahip olan erdeme sahip olur. Bilgiye sahip olan eylemlerinde iyiye yönelecektir ve iyi bir yaşam ve hayat sürecektir. Zaten bilgi ve eylemiyle kişi özüyle uyumlu olacaktır. Öyleyse ahlakın amacı mutluluktur (eudamonia). İnsanın ana gayesi en yüce iyiliğe, en yüksek mutluluğa ulaşmaktır. Bunun yolu da erdemden geçer. Yukarıda da belirttiğimiz gibi erdem insanın kendini bilmesiyle ortaya çıkan ve hayatı daha iyi ve daha anlamlı kılan ve insanı mutlu eden bilgidir. O halde "*kendini bil*" prensibi düşünce tarihine sokratik ilke olarak geçmiştir. Bu söz daha sonra İslam dünyasında "*Nefsini bilen Rabbini bilir*" şeklinde tasavvufi anlamda telaffuz edilir olmuştur. Sokrat'a göre eğer bir kişi kendini bilmezse neyin iyi neyin kötü olduğunu bilemez.

Sokrat düşünce tarihine hayatını aklıyla idare eden, aşırı istek ve içgüdülerini kontrol eden bütün kararlarında vicdanının sesini dinleyen bir bilge kişi olarak geçmiştir. Onun hakkında düşünce tarihinde olumlu pek çok şey söylenmiştir. Bunlardan bir kaç şöyledir: Delphai Kâhini: "Kimse onun kadar bilge değildir" derken, Alman filozofu Kant: "Aklın ideali" tabirini kullanır. Hegel de "İnsanlık kahramanı, felsefesini yazmayan ama yaşayan bir gerçek filozof" demiştir.

Sokrat, devrinde yaşayan ve paraıyla dersler veren sofistlere karşı, evinde parasız dersler vermiş ve birçok ünlü öğrenci yetiştirmiştir. Mesela filozof Platon (=Eflatun) ile fıçı içinde yaşayan Diyojen ve ünlü Xsenofanes onun öğrencisidir.

Sokrat, bir şey yazmadı. Kimseden felsefe öğrenmedi. O kendi kendini yetiştiren bir filozoftur. Onun için düşünce tarihinde "felsefe tarihi okumadan filozof olunabilir mi?" sorusuna cevaben "evet olunabilir. Mesela Sokrates" denmiştir. Sokrat, vicdanının veya aklının sesini "daimon (=daimonion)" adını verdiği sözcükle ifade ediyordu. Bu sözcük düşünce tarihi boyunca kimilerince, "vicdanın veya aklının sesi", kimilerince "şeytan", kimilerince de "melek" olarak yorumlanmıştır. O, isabetli kararlarında, kendisine "Sen hiç yanılmaz mısın? Hata yapmıyorsun?" diyene "benim daimonum var. O hangi şey doğrudur bana söyler" diye cevap vermiştir. Hatta ölüme mahkûm edildiğinde kapıyı, kaçması için aralık bırakılmasına rağmen kaçmamıştır. "Niye kaçmadın?" diye sorulduğunda o, "Daimonum kaçmamam gerektiğini söylemiştir. Kaçmam 70 yıllık ömrümü inkâr anlamına gelir" demiştir. Onun buradan kastettiği aklıdan veya vicdanından gelen cevaptır.

Sokrat'ın hayatının en ses getiren yönü onun ölümü ile ilgili olan yönüdür. Sokrat'a Atina'nın kanunlarını yapma görevi verilir. Sokrat bir şartla kabul eder. Yargıçlar kim olursa olsun ödün vermeden yasaları uygulayacaklardır şartını ileri sürer. Çünkü o biliyor ki, yasalar herkes için çıkar ama güçlülere değil, zayıflara uygulanır. İnsanoğlu her ahlaki kuralı zamanla suistimal eder. Bunun önlenmesi gerekir. Bu şartı kabul edilir. Pagan inancında olan Atinalılara göre idamlık suçları, hapislik suçları vb. hepsini belirtir. İdamlık suçlardan biri de Atina'nın ilahlarına karşı gelmektir. Kendisi tek Tanrı inancına sahiptir. Atina'nın ilahlarına karşı gelir. Dolayısıyla cezası baldıran zehiri içmek olan bu yasayı ihlal etmiş olur. Yargıçların karşısına çıkar. Savunmasını kendi maieutikê (bilgi veya fikir doğurtma) yöntemiyle savunur. Bu bir nevi diyalektiği sorgulama yöntemidir. Platon en ince teferruatına kadar bu savunmayı anlatır. Hâkimlerin kendisini kurtarmaya çalışmasına bile karşı çıkar. Baldıran zehirini içer ve Atinalıların ilk felsefe cinayetinin ilk şehidi olur.

Sokratik Metod veya Maieutikê(=mayötike)

Yukarıda da söylediğimiz gibi bu yöntem Sokrat'a has bir yöntemdir. Bilgi veya fikir doğurtma yöntemidir. Bir nevi soru cevap yöntemidir. Yani problemin cevabını sorularla buldurma yöntemi. "Herkes bilgiye sahiptir. Bilgiyi kişinin ruhun derinliklerinden hatırlayıp (anemnesia) çıkarması lazımdır."

Önce, muhatab soruyu cevaplarırken asıl cevabın etrafında ısınma turları atar, hemen hatırına gelmeyen asıl cevabı yavaş yavaş belirginleştirir. Bu aslında bir nevi pedagojik yöntemdir. Maieutike yöntemin üç aşaması vardır.

1-Sorunun muhatabının ilk önce bilgisini ölçer. Burada kişiye kendi mantığını kullandırır.

2- Muhatabın cehaletiyle alay eder ki, bilgisiyle gururlanıp kibirlenmesin. Sokratik ironi sözü buradan gelir.

3- Bu aşamada muhataba yeni fikirler doğurtur.

Sokrat, kendi geliştirdiği bu yöntemle meşhur olmuştur. Bu yöntemi hayatının her aşamasında ve döneminde yaşayan sofistlerle yaptığı tartışmalarda uygulamıştır. İnsan en iyi bildiği sorularda bile verdiği cevaplar üzerine sorulan yeni soruların sonucunda tıkanıyor. Bilgisinin yetersizliğini,

düşünceye, araştırmaya, gözleme, eğitime olan ihtiyacını idrak ediyor. Sokrat'ın bu konuda "Tek şey biliyorum. O da hiçbir şey bilmediğim" sözü meşhurdur.

Türk-İslam Dünyasına Olan Etkisi

Bilindiği üzere Antikçağ Grek kaynakları İslam Dünyasına M. 8. Asırda Abbasi Halifesi Memun zamanında Süryani mütercimler tarafından Arapçaya çevrilmeye başlanmıştır. Sokrat'ın düşünceleri ve sözleri öğrencisi Platon-İslam dünyasındaki adı Eflatun'dur-tarafından kaleme alındığından, Platon'un eserleri çevrilince Sokrat'ın düşünceleri de İslam dünyasına girmiştir. Kadim hikmet olarak İslam medreselerinde okutuldu. Dolayısıyla Ortaasya bilim ve kültür merkezlerinde bilinen ve tartışılan fikirler arasına girdi. Böylece Sokrat'ın bu metodu Türk-İslam dünyasında etkili olmuş ve onu başarıyla uygulayan bilge düşünürler yetişmiştir. Her ne kadar cedel adı verilen tartışma usulü İslam Kelamcıları arasında yaygın hale gelmişse de bunların diyalektikleri tam anlamıyla sokratik diyalekt değildir. Soru ve cevaplama yöntemini Sokrat'inkine en yakın olarak kullanan kişi ünlü Türk düşünürü Yusuf Has Hacip'tir. O'nun "*Kutadgubilig*" adındaki meşhur eseri bu yöntemle yazılmıştır. Eserin adı da zaten "*mutluluk veren bilgi*" demektir. Bilgi ve mutluluk aynı zamanda Sokrat'ın felsefesinin temel kavramlarıdır. *Kutadgubilig*'de soru-cevap yöntemleri başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

Bilindiği gibi Yusuf Has Hacip. XI. Yüzyılın önemli bir simasıdır. Kırgızistan'ın Çu ırmağı kenarında bulunan Balasagunludur. 1017'de doğduğu kabul edilir. Memleketinde tahsil görmüş ve orada eseri Kutadgubilig'i yazmaya başlamıştır. 1068'de Doğu Karahanlı devletinin başkenti Kaşgar'a gelmiş ve 1069'da tamamladığı eserini Hakan Tabgaç Buğra Han'a sunmuştur. Hakan da onu "Has Hacip" (Baş vezir) yaparak ödüllendirmiştir. Kutadgubilig adından da anlaşılacağı gibi "Mutluluk veren bilgi veya kutlu olma bilgisi" anlamındadır. İnsana her iki dünyada mutluluğa erdirmek için izlenmesi gereken yolları göstermek amacıyla yazılmıştır. Adeta sembolik dört kişinin atasözleri ve vecizelerle süslenmiş diyaloglarının sahnede sergileniyormuş gibi bir yapısı vardır.

Kutadgubilig'de dört temel ilkeyi dört kişi temsil etmektedir. Şöyleki:

1-Adalet-Kün-Togdı= Hükümdar tarafından

2-Saadet(mutluluk)-Ay-Togdı= Vezir tarafından

3-Akıl, idrak- Ögdülmiş=Vezirin oğlu tarafından

4-Akibet, hayatın sonu-Ogdurmış=zahit biri tarafından temsil edilmiştir. Ayrıca eserde haberci, uşak, mürit gibi ikinci dereceden kişiler de diğer bazı kavramları temsil ederler. Bunların her biri yeri geldikçe soru ve cevapları bilgi doğurtacak ve doğruyu bulacak şekilde konuşturulmaktadır.

Kutadgubilig'de ele alınan konular: Din, felsefe, eğitim, ahlak, aile, yasa ve töre bilgisi, devlet, siyasetten tutun da matematik ve gökbilim gibi pozitif bilimler vb. de dâhil olmak üzere konular cem'an 88 başlık altında toplanmıştır. Aruzun Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül vezninde yazılmış manzum bir eser olup 6425 beyitten müteşekkildir.

Bilindiği üzere, soru sormak ve cevap vermek Türk-İslam düşüncesinde adeta erkek ve dişilik metaforuyla ifade edilir. Bu metafora göre sormak erkek, cevap ise dişidir. Aklın fikir üretebilmesi için sorular sorarak onu döllemek, tohumlamak gerekir. Zaten bilgide esas olan soruyu oluşturmaktır. Eğer soru tam oluşturulmuşsa bilgiye yarı yarıya ulaşılmış demektir. Eski yazma eserlerin kenarında divitle yazılmış beyitler vardır: *El-ilmu bi'run ve'delvu su'âln (ilim bir kuyudur. Kovası da sorudur)*. Sorular konunun boşluğunu alır. Bilmeyen soru soramaz. Bazen insan sorulardan da soru soranın neyi ne kadar bilip bilmediğini anlar. Soru soran kişi her şeyden önce ruhunu zihnini bilgiye açmış kişi demektir. Felsefi açıdan soruları 4 ana kısma ayırabiliriz:

1-Tamamlama soruları: Bu sorular eksik bilgi ve açıklamayı tamamlar.

2-Hatırlama soruları: Bu sorular da kişiyi konuyu daha iyi anlaması için hatırlatıcı mahiyettedir. Sokratik ifadeyle ruhun derinliklerinden hatırlatmadır.

3-Analiz soruları: Bunlar da kılı kırk yararcasına derinliğe inip konuyu bütün teferruatıyla ortaya koymak için sorulur

4- Sentez soruları: Bu nevi sorularda konuyu toplamak, karşılaştırma yapmak, sebep ve sonuç ilişkilerini göstermek için sorulan sorulardır.

Sonuç olarak Sokrat'ın soru-cevaplarla bilgi doğurtma yöntemiyle Yusuf Has Hacib'in metodu ileride üzerinde yapılacak bilimsel karşılaştırma ve çalışmalarla daha belirgin bir şekilde gün yüzüne çıkarılmalıdır.

Sokrat'a Ait Anektodlar:

Sokrat, çok zeki, esprili ve hazır cevap bir kişi olduğundan hakkında pek çok anekdot bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını nakledeyim.

Sokrat yukarıda bahsettiğimiz kendi yöntemiyle, döneminin ünlü hatiplerinden olan sofistleri mağlup etmiş ve onların bir şey bilmediklerini ortaya koyduğundan Atina halkı, özellikle gençler tarafından çok sevilen ve sohbetleri aranan bir kişi olmuştur. Sofistler parayla ders verdiklerinden Sokrat onlara inat ücretsiz dersler veriyordu. Pek çok öğrencisi olmuştur. Bunlar içinde tarihte çok meşhur olanları da vardır. Mesela Xenophones ile Kinik filozof Diogenes (Diyojen)'in yanı sıra ünlü Platon da onun öğrencisidir. Platon 20 yıl Sokrat'ı dinlemiş onun bütün sohbetlerini ve konuşmalarını ve tartışmalarını kaleme almıştır. Bunu Platon'un Diyaloglarından öğreniyoruz. Xenofanes de hatıralarında bahseder.

Sokrat'ın eşi geçimsizliğiyle dillere destan olmuş bir kadındır. Sokrat'a bu kadınlı nasıl geçiniyorsun?" diye sorduklarında, "Ben şayet bu kadına tahammül edebilsem o zaman herkese tahammül edebilirim" demiş. Sokrat'ın evde ders vermesini karısı Ksanthippi hiç istemezmiş. Çünkü o Sokrat'ı bilge biri olarak görmüyor ve "Gençler bu ihtiyar bunaktan ne öğreniyorlar? Sokrat onların aklını bozuyor. Hâlbuki evde yapılacak o kadar iş var ki. Bahçe bellenecek, odunlar yarılacak, taşlar toplanacak vs. vs..." diye düşünürmüş. Çoğu kez de gençleri evden kovarmış. Bir gün yine Sokrat sınıf haline getirdiği evinin bir odasında çocukların sorusu üzerine yağmurun nasıl yağdığını anlatmaya başlamış. Bu arada bahçeden karısının sesi işitilmiş. "Sokrat çabuk buraya gel! Şu şu işleri yap" Sokrat karısının ikazlarını hiç ciddiye almazmış. Aldırış etmeden derse devam etmiş. Karısı bir seslenmiş, iki seslenmiş, Sokrat hiç oralı değil. Karısı nihayet bir kova su doldurup sınıf haline gelen odaya hışımla girmiş ve kovadaki suyu Sokrat'ın başına boca etmiş. Sokrat öğrencilerinin gözü önünde olan bu olay üzerine hiç istifini bozmamış ve kafasından kovayı çıkardıktan sonra dersine devam ederek demiş ki: "Demin ne demiştik? Gök gürleyince yağmur beklenir."

Sokrat'ın baldıran zehiri içirilerek idam edileceğini duyan karısı Ksanthippi ağlayarak, salya sümük doğru Sokrat'ın hapis edildiği yere koşar ve ağlayarak "Ah Sokrat vah Sokrat! Sen dünyanın en iyi insanıydın. Senin kıymetini bilemedim. Seni haksız yere öldürecekler" deyince Sokrat tebessüm ederek: "Yoksa sen benim haklı yere mi öldürülmemi istiyorsun?" diye nüktesini yapmıştır.

Sokrat'ın evine bir gün çok sayıda misafir gelir. Yemeğe kalmak isterler. Karısı, Sokrat'ı mutfağa çağırır ve der ki: "Görüyorsun çok az yiyeceğimiz var. Ne yapalım?" Sokrat derki: "Gelen misafirler eğer tok gözlü ve alçak gönüllü iseler bu yiyecekler onlara yeter de artar bile. Yok eğer bu gelenler aç gözlü ve kendini beğenmiş kimselerdense, ne yapsak yetmez" diye cevap verir.

Sokrat'a bir gün bir genç gelir ve "bilgelik öğrenmek ve irfan sahibi olmak için her türlü eziyete katlanarak, günlerce yol yürüyüp geldim. Bana bilgelik öğret" demiş. Sokrat da ona "peşime takıl gel" demiş ve onu sahile götürmüş. Kendisi göbeğine suya girmiş ve delikanlıya da yanına gel demiş. Genç yanına gelince Sokrat tutmuş onun başını bastırarak suya sokmuş. Genç tam boğulacakken Sokrat onu sudan

çıkarmış ve sahile getirmiş ve öylece bırakmış. Yoluna devam etmiş. Genç bir müddet sonra kendine gelerek Sokrat'a yetişmiş ve "Senden bilgelik istedim, niye bana kötü davrandın?" deyince Sokrat : "Suyun içindeyken en çok neyi istedin?" diye sormuş. Genç: "nefes almayı, havayı" diye cevap vermiş. Sokrat da "İşte, bilgi ve bilgeliği hava kadar istediğin zaman düş peşime" diye cevap vermiş.

Sokrat'a biri "Arkadaşınla ilgili bir şeyler duydum. Bilmek ister misin? Diye sorar. Sokrat da: "Sana üç filtre soru soracağım. Ondan sonra" demiş. 1. Sorum: "Arkadaşım ile ilgili duyduğun şeyin tam olarak gerçek olduğuna emin misin? Deyince adam: "Hayır, tam olarak emin değilim" demiş. Sokrat: "Öyleyse 2. Sorum: Arkadaşım hakkında söyleyeceğin şey iyi bir şey mi?" deyince adam: "Hayır tam tersi" demiş. Sokrat da "Tamam 3. Ve son sorum: "Arkadaşım ile ilgili söyleyeceğin şey benim işime yarar mı?" Adam da "hayır, sanmam" deyince Sokrat: "Hem gerçek olduğundan emin değilsin, hem iyi bir şey olmadığını söylüyorsun hem de benim işime yarayacağını da sanmıyorsun. Bunu niye bilmek isteyeyim. Var git işine demiş."

Bir delikanlı Sokrat'a gelir ve ona "Evleneyim mi, evlenmeyeyim mi, Ne diyorsun?" diye sorar. Sokrat da : "İster evlen, ister evlenme, her iki halde de pişman olacaksın" diye cevap verir. Devamında "Bana kalırsa sen bu iki pişmanlıktan evlenerek pişman olmayı dene. Çünkü evlenen insanda iki şeyden biri olur. Eşi ya iyi çıkar ya da kötü. Şayet eşin iyi çıkarsa mutlu, kötü çıkarsa filozof olursun" der.

Sokrat'ın Özdeyişleri

Sokrat'ın bu özdeyişleri başta Platon'un diyalogları olmak üzere, Sokrat'tan bahseden eserlerde yer almaktadır.

Ben Tanrı'nın insanlar üzerine musallat ettiği bir at sineğiyim. Sorularıyla onları hep rahatsız ederim.

Ben tek şey biliyorum o da hiçbir şey bilmediğimdir.

Benim diğer insanlardan farklı oluşum, bilmediğimi bildiğim içindir.

Bilgin olan kimse bir şey bildiğini bilen değil, bir şey bilmediğini bilen kimsedir.

Bir yargıç, iyi niyetle dinlemeli, akılcıca karşılık vermeli, sağlıklı düşünmeli, tarafsızca karar vermelidir.

Bir şeyleri değiştirmek isteyen insan önce kendinden başlamalıdır.

Bu dünya adaletle ayakta durur. Zulüm geldiği zaman devletin varlığı düşünülemez.

Eğitimin pahalı olduğunu düşünüyorsan, cehaletin bedelini hesapla

Fazilet (erdem) ruhun güzelliğidir.

Galip asker, hiçbir zaman mağlup askerin üzerine eğildiği zamanki kadar yüksek değildir.

Görüp yapan(taklit eden) bilip yapan kadar, bilip yapan da hissedip yapan kadar başarılı değildir.

Hayatta biricik gayemiz ruhumuzu yükseltmek olmalıdır. Düşüncemizi ve ahlaki kudretimizi ilerletmek, düşüncemizi her an biraz daha aydınlatmak ve kendimizi günden güne daha hür ve daha mükemmel hissetmektir.

Hayattan uzaklaştığımız ölçüde gerçeğe yaklaşıyoruz.

İnsanlar her zaman her yerde acıkır, ama her zaman her yerde erdemli olamazlar.

İyimser bir insan ayakkabıları çalınca ayaklarını var ya diyebilen insandır.

Kadın erkekle bir bir kez eşit hale getirildi mi, artık ondan üstün olur.

Kendini bil.

Kimse bile bile kötü değildir. Kimse bile bile kötülük yapmaz. Her kötülük, bilgi sanılan bilgisizlikten ileri gelir.

Kimseye hiçbir şey öğretemem, sadece onların düşüncelerini sağlayabilirim.

Kötü insanlar yemek ve içmek için yaşarlar. İyi insanlar ise yaşamak için yer-içerler

Mazlum kimdir? Diye sorulduğunda; elinden bir takım hakları alınmış zalimdir diye cevap verir. Peki zalim kimdir? Diye sorulduğunda; eline bir takım haklar verilmiş mazlumdur diye yanıt verir. Öyleyse ideal insan kimdir diye sorulduğunda: eline haklar verilse de elinden hakları alınsa da değişmeden kalan kişidir demıştır.

Sanat, fizik formları taklit etmek değil, onlara yeni bir model giydirmektir.

Sanat, her şeyin en güzel yönünü bulmak ve tabiata üstün olan bir eser kompozit etmektir.

Sorgulanmamış hayat hayat değildir.

Tokgözlülük doğal zenginliktir; lüks ise yapay yoksulluk

Yalnız bir iyi vardır adına bilgi denir. Bir de kötü vardır adı cehalettir.

Yalnız işsiz olanlar değil, daha iyi işler yapabilecek olanlar da başıboştur.

Yeşillikler toprağın çirkinliğini kapattığı gibi, tatlı sözde insanın birçok kusurlarını örter.

Kaynaklar:

Aster, Ernst Von, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Çev. Macit Gökberk, (Teksir halinde)

Atademir, H. R., (1947), *Filozoflara Göre Felsefe*, Atademir Yayınevi, Konya,

Keklik, N., (1983), *Filozofların Özellikleri, Felsefeye Giriş II*, Doğu Yayıncılık, İstanbul,

Kılıç, Cevdet, (2009), *Felsefe Diyarından Hikmet Yurduna bilgelik Hikayeleri*, Haz. C. Kılıç, İnsan Yay., 46. Baskı, İstanbul,

Laertius, D., (1965), *Vies, Doctrines et Sentences des Philosophes Illustres*, trad. Robert Genail; ed. Garnie Flammarion, 2 vol. Paris,

Platon (Eflatun), (2016) *Diyaloglar*, 640 s. 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul,

Platon (Eflatun), (1965), *Sokrates'in Müdafası-Apoloji*- Doğan Güneş Yayınevi, İstanbul

Yakıt, İsmail, (2010-2017), *Filozofların Yöntemleri, Ders Notları*, Antalya,

Yusuf Has Hacip, (2015) *Kutadgu Bilig*, Çev. Ayşegül Çakan, Türkiye İş Bankası yay., İstanbul,